

Zaposlene žene - usklađivanje poslovnih i obiteljskih obaveza

Dadić, Julija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:129609>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-18**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Julija Dadić

**Zaposlene žene – usklađivanje poslovnih i obiteljskih
obaveza**

Završni rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Zaposlene žene – usklađivanje poslovnih i obiteljskih obaveza

Završni rad

Studentica:

Julija Dadić

Mentor:

Mr. sc. Ratko Čorić

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Julija Dadić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Zaposlene žene – usklađivanje poslovnih i obiteljskih obaveza** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. rujna 2019.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ciljevi i svrha	3
3. Teorijska koncepcija rada	3
3.1. Društveni i reproduktivni status žena.....	3
3.2. Položaj žena na tržištu rada.....	4
3.3. Žene i obitelj – uloga majke	5
3.4. Sukob između majčinske i poslovne uloge.....	6
3.5. Slobodno vrijeme zaposlenih majki.....	7
4. Istraživačka pitanja	8
5. Metodologija	8
6. Rezultati istraživanja i rasprava	9
6.1. Uloga majke i supruge – slobodno vrijeme.....	9
6.2. Podjela poslova unutar kuće	15
6.3. Radna sfera – psihičko i fizičko zdravlje.....	16
6.4. Zaključna razmatranja	19
7. Zaključak	20
8. Prilozi	21
8.1. Suglasnost o sudjelovanju u istraživanju za potrebe završnog rada	21
8.2. Kodna tablica	22
8.3. Protokol za intervju	24
8.4. Podatci o sugovornicama – deskriptivni kodovi	25
8.5. Podatci o intervjuima	26
9. Literatura	27

Zaposlene žene – usklađivanje poslovnih i privatnih obaveza

Sažetak

Identitet pojedinca definiraju dvije temeljne životne sfere, a to su obitelj i rad. Unutar njih svaka žena preuzima niz različitih uloga koje se međusobno preklapaju i utječu jedna na drugu, što može dovesti do nemogućnosti usklađivanja obaveza. Ulaskom žena na tržište rada povećava se broj obitelji u kojima su oba partnera zaposlena i pridonose financijskoj stabilnosti. Usprkos tome, uključenost u obiteljske obaveze i posvećenost obitelji nije jednaka kod žena i muškaraca. Temeljna svrha rada je staviti u fokus poziciju žene kao zaposlene majke i kroz empirijsko istraživanje ispitati njena iskustva vezana uz usklađivanje obiteljskih, odnosno privatnih i poslovnih obaveza. Korištena je kvalitativna metodologija u sklopu koje je provedeno pet polustrukturiranih intervjua s ciljem dubljeg ulaska u istraživanu temu. Dobiveni istraživački rezultati ukazuju na to da sugovornice i poslovnu i obiteljsku sferu smatraju važnima, ali većinu svog vremena odvajaju za obitelj i brigu o djeci i kućanstvu, često stavljajući sebe na posljednje mjesto. Svo svoje slobodno vrijeme posvećuju obitelji, ali imaju jako malo vremena koje mogu posvetiti sebi. Općenito, može se uvidjeti da su sugovornice, kao zaposlene majke, u teškom položaju koji od njih zahtjeva usklađivanje dvaju važnih životnih područja.

Ključne riječi: majčinstvo, žene na tržištu rada, tradicionalne uloge, podjela rada

Working women – reconciling business and family responsibilities

Abstract

The identity of an individual is defined by two basic life spheres, family and work. Within them, each woman takes on a number of different roles that overlap and affect one another, which may make it impossible to coordinate responsibilities. The entry of women into the labour market increases the number of families in which both partners are employed and they contribute financially to the family. Despite this, involvement in family responsibilities and family commitment is not the same for women and men. The basic purpose of the paper is to focus on the position of a woman as a working mother and to examine her experiences related to reconciling family and business obligations through empirical research. Five semi-structured interviews were conducted as a part of the qualitative methodology and the main aim was to get deeper into the research topic. The research findings suggest that the interlocutors consider both the business and family spheres important, but they devote most of their time to family and household care, often putting themselves in the last place. They dedicate all their free time to family, but have very little time that they can devote to themselves. In general, it can be concluded that the interlocutors, as employed mothers, are in a difficult position that requires them to harmonize two important areas of life.

Key words: motherhood, women in the labour market, traditional roles, division of labour

1. Uvod

Dvije su važne odrednice koje definiraju uloge i identitet pojedinca, a to su obitelj i rad. Ta dva područja, unutar kojih pojedinac preuzima raznovrsne uloge, predstavljaju okvire za ostvarivanje njegova doživljaja uspješnosti, sigurnosti, svrhe, kao i ostvarenja vrijednosti i ciljeva (Obradović i Čudina-Obradović, 2000).

Radna i obiteljska sfera života predstavljaju dva zasebna sustava sačinjena od niza različitih uloga, aktivnosti i interpersonalnih odnosa koji proizlaze iz socijalne mreže pojedinca (Voydanoff, 2004, prema Janković, Laklija i Berc, 2012). Granice među njima sve su fleksibilnije pa sfere međusobno utječu jedna na drugu, što dovodi do toga da zaposleni pojedinci, koji su ujedno i roditelji, ponekad teško usklađuju radne i obiteljske uloge (Voydanoff, 2004, prema Janković, Laklija i Berc, 2012).

U skladu s tim, Simonyi (2011) propituje način na koji žene mogu preuzeti dodatne uloge i izazove koji ih čekaju, uzimajući u obzir da je u razvijenim zemljama u posljednjih pedeset godina sve veći broj žena na tržištu rada, što im, prema Leinert-Novosel (1999), omogućuje veći osjećaj ekonomske neovisnosti te se mijenja njihovo poimanje isključivo kao majki koje se brinu o djeci i obitelji. U prošlosti im je to najčešće i bio stalni posao, međutim, u suvremeno se doba od njih očekuje da preuzmu dodatne poslove što može biti teško i komplicirano. Od njih se s jedne strane očekuje da nesmetano obavljaju svoj posao te da se profesionalno razvijaju, dok se s druge strane smatra da niti jedna žena ne smije dopustiti da njezin posao ograničava majčinsku i obiteljsku ulogu (Simonyi, 2011).

Akrap i Čipin (2010) ističu kako su žene u nesigurnim ekonomskim vremenima suočene s većim i brojnijim poteškoćama nego muškarci, ukoliko se u obzir uzme da majčinstvo dovodi do značajnih promjena u njihovim životima. Žene, općenito, imaju veći rizik od nezaposlenosti, teže im je zadržati posao, a teže im se i vratiti na tržište rada nakon što su izbivale određeno vrijeme. Upravo iz tog razloga njihova je obiteljska situacija ključan faktor u određivanju njihove ekonomske aktivnosti.

U skladu s tim, Simonyi (2011) navodi i nekoliko mjera ravnoteže između poslovnog i privatnog života čiji su korisnici najčešće žene, a koji im mogu pomoći da lakše usklade poslovni i obiteljski život. Jedna od tih mjera je roditeljski dopust, koji zaposlenim roditeljima omogućuje da ostanu zaposleni, ali da određeno vremensko razdoblje brinu o djeci. Važnu

ulogu imaju i fleksibilne mogućnosti rada koje su uglavnom vezane uz (skraćeno) radno vrijeme roditelja.

Kako ističu Obradović i Čudina-Obradović (2000), u Hrvatskoj su procesi industrijalizacije i deagrarizacije doveli do većeg broja žena na tržištu rada. Damjanić (2014) navodi da su takve okolnosti dovele do povećanja broja obitelji u kojima oba partnera rade, odnosno do razvoja tzv. dvohraniteljskog modela obitelji (Damjanić, 2014). Dakle, usporedno s promjenama na tržištu rada dolazi i do promjena unutar obiteljske strukture, koje dovode do slabljenja tradicionalnog modela koji naglašava ulogu muškarca kao hranitelja obitelji i žene kao njegovateljice (Galić, 2011).

Temeljna je svrha ovoga istraživanja staviti u fokus poziciju žene kao zaposlene majke i prikazati način na koji se međusobno isprepliću dva važna područja ženinog života, a to su privatno i poslovno. Budući da je neizbježan utjecaj jednog područja na drugo i obrnuto, važno je istaknuti koje su sve obaveze i poslovi postavljeni pred ženu, odnosno sa kakvim se zahtjevima ona susreće. Također, kroz empirijsko će se istraživanje ispitati iskustva zaposlenih majki te će se pokušati rasvijetliti nekoliko elemenata: opterećenost majki, njihovo fizičko i psihičko zdravlje te slobodno vrijeme, (ne)mogućnost usklađivanja poslovnih i privatnih (obiteljskih) obaveza, percepcija vlastite uloge unutar obitelji kao i podjela obaveza unutar iste.

2. Ciljevi i svrha

Temeljni je cilj ovoga istraživanja dubinski ispitati neposredna iskustva zaposlenih majki te ujedno prikazati način na koji se dvije oblasti njihova života, poslovna i privatna, međusobno dodiruju i preklapaju. Poslovna je sfera ona koja od žene traži odgovornost i posvećenost, često ne dopuštajući odmak kako bi se posvetila onoj privatnoj, koja s druge strane od nje traži jednaku količinu vremena i pažnju kroz brigu o samoj obitelji i kućanstvu. Svrha je istraživanja ukazati na zahtjeve postavljene pred zaposlene majke, kao i uloge koje su sastavni dio oba navedena područja njihovih života. Upravo se iz tog razloga nastoji ispitati utječu li i na koji način privatne obaveze (obaveze majke i supruge) na one poslovne i obrnuto. Fokus istraživanja postavljen je na žene i na način na koji one doživljavaju same sebe (unutar obitelji i na poslu), svoje uloge i obaveze te jesu li zadovoljne usklađenošću istih.

3. Teorijska koncepcija rada

Promjene do kojih dolazi u sferama obitelji i posla uvjetuju promjene u rodnim odnosima i obrnuto. Odnosi na tržištu rada i u obitelji se mijenjaju, a ulazak žena na tržište rada pogađa ekonomiju i označava početak promjena društvenog statusa žena. Međutim, to za ženu znači povećanje broja obaveza i zahtjeva koji se postavljaju pred nju, budući da je suočena s dvostrukom podjelom uloga koja može prouzročiti konflikt između privatne, odnosno obiteljske i poslovne sfere.

3.1. Društveni i reproduktivni status žena

U patrijarhalnim se društvima podrazumijevalo da je žena majka i da je to njezina glavna uloga. Kako su i današnja moderna društva zadržala mnoga od temeljnih načela tradicionalnih patrijarhalnih društava, ona i dalje najvećim dijelom funkcioniraju prema modelima organizacije života muškaraca i dominantno muškim vrijednostima (Walby, 1997, prema Galić, 2006). U razvijenim demokratskim društvima, bez obzira na opće pravo glasa i otvorenog izražavanja, jasno je vidljivo društveno podređivanje žena – unutar patrijarhalne strukture institucije braka, na tržištu rada, u politici i u sferi reprodukcije. One ni danas nisu lišene omalovažavanja, podcjenjivanja i neprijateljskog odnosa. Također, ženski reproduktivni

društveni status uvijek je bio izraz ženskog socijalnog statusa, odnosno položaja žena u društvenoj strukturi (Stanworth, 1994, prema Galić, 2006).

3.2. Položaj žena na tržištu rada

Druga polovica 20. stoljeća ispunjena je brojnim postignućima za žene – brojnija zapošljavanja donose osjećaj ekonomske i drugih oblika neovisnosti, naglašen osjećaj samosvijesti kod žena, a ulazak u javni život pridonosi više u psihološkom smislu, kada se mijenja svijest o mogućnostima žena koje su do sada bile vezane isključivo uz privatnu sferu (Leinert-Novosel, 1999).

Jedno od glavnih obilježja i trendova u razvijenim društvima, ali i u hrvatskome, jest feminizacija radne snage i prelazak obitelji s jednim muškim hraniteljem na obitelji s dva hranitelja, odnosno uključivanje i samih žena. U rizičnim i poprilično egzistencijalno ugroženim uvjetima današnje globalne ekonomije više gotovo da i nema obitelji koja se oslanja isključivo na muškarca kao samostalnog hranitelja. Danas žene sve više rade na tržištu izvan kuće, budući da je kućni budžet s dvije plaće pouzdaniji od onoga s jednom, osobito kada je riječ o povremenim ili nesigurnim poslovima (Relja i sur., 2009). Kako navodi Kerovec (2003), najčešće se vjerojatnost da oba partnera rade povećava s obrazovnom razinom žena, čemu su doprinijeli brojni ekonomski, kulturološki i sociodemografski čimbenici: sve veći broj žena (za razliku od muškaraca) nastavlja obrazovanje, kasnije stupaju u brak, kasnije se odlučuju za roditeljstvo te u sve većem broju stupaju na tržište rada. Unatoč brojnim značajnim pomacima, Kerovec (2003) navodi da je položaj žena na tržištu rada i dalje lošiji od položaja muškaraca, kako u visokorazvijenim tako i u manje razvijenim zemljama. Dakle, žene i dalje dominiraju u ekonomski neaktivnom stanovništvu, manje zarađuju negoli muškarci i brojnije su na sekundarnom tržištu rada, odnosno rade na poslovima koje su muškarci napustili ili ih nikada nisu ni radili. Zapošljavaju se u sektorima koji su obično slabije plaćeni i gdje teže mogu doći do rukovodećih položaja (Relja i sur., 2009).

Jednakost spolova u zapošljavanju danas više nije isključivo pitanje socijalne pravednosti, nego i ekonomska nužnost. Budući da dolazi do starenja radno sposobnog stanovništva, od žena se očekuje sve više angažmana na svim razinama i u svim sektorima rada. Općenito govoreći, žene danas i rade neprekidno, bez pauza za odgoj i brigu o djeci i drugim ukućanima (Walby, 2005, prema Relja i sur., 2009). Sve su više dodatno opterećene različitim obavezama na poslu i kod kuće, gdje se moraju brinuti o djeci i obitelji, zbog čega često ne stignu istovremeno ostvariti i svoju obiteljsku i profesionalnu ulogu na zadovoljavajući i

očekivani način (Relja i sur., 2009). Potrebna je aktivnija politika koja će ženama omogućiti sudjelovanje na tržištu rada, a koja će istovremeno uvažavati obitelj i uspostaviti ravnotežu između obiteljskih obaveza i samoga svijeta rada (Kerovec, 2003).

3.3. *Žene i obitelj – uloga majke*

Obitelj je, kao primarni čimbenik socijalizacije, ujedno zaslužna za odgojnu i obrazovnu funkciju, prenošenje i očuvanje različitih vrijednosti i uvjerenja. Promjene koje se u njoj događaju dinamične su i utječu na stabilnost obiteljske strukture i njezine funkcije (Leinert-Novosel, 1999). Općenito, majčinstvo za žene nije prirodno, nego je uvjetovano raznim kulturnim, društvenim i povijesnim čimbenicima te se na njega gleda kao na opću i samorazumljivu činjenicu koja je predodređena za svaku ženu (Silva, 2003).

Roditeljska i radna uloga središnje su uloge velikog broja žena u različitim kulturama diljem svijeta, a brz tehnološki razvoj i društvene promjene u novije su vrijeme povećali zahtjeve svake od navedenih uloga i otežali njihovo usklađivanje (Gottfried i sur., 2002.; Čudina-Obradović i Obradović, 2000., 2001., prema Sočo i Keresteš, 2010). Autorice navode da su najranija istraživanja roditeljskog funkcioniranja onih zaposlenih pojedinaca uglavnom bila fokusirana na majke te da se općenito pokazalo kako majčina zaposlenost ne utječe negativno na djetetov razvoj, a da mnogo veću ulogu imaju činitelji kao što su majčino roditeljsko ponašanje i njezin odgojni stil. Nadalje, rezultati istraživanja su pokazali kako je jedan od najvažnijih faktora posla za roditeljstvo stupanj autonomije. Roditelji čiji je posao kompleksniji i omogućuje im veću autonomiju stvaraju pozitivnije obiteljsko ozračje i djeci pružaju više emocionalne topline (Menaghani Parcel, 1991., prema Sočo i Keresteš, 2010). Također, veća autonomija u poslu povezana je i s manje restriktivnom kontrolom majki (Mason i sur., 1994., prema Sočo i Keresteš, 2010) te s očevim induktivnim odgojnim postupcima i izbjegavanjem strogih kazni (Whitbeck i sur., 1997., prema Sočo i Keresteš, 2010).

Spol roditelja veoma je važna odrednica roditeljskoga ponašanja. Čak i u onim društvima u kojima su muškarci i žene potpuno ravnopravni, roditeljske se uloge razlikuju, ali je odgoj djece u mnogo većoj mjeri majčin posao (Gronlund, 2007.; Parke, 2002.; Russell i Russell, 1987., prema Sočo i Keresteš, 2010). U tradicionalnijim kulturama, pa tako i u hrvatskoj, razlike u roditeljskim zadaćama i ulogama još su izraženije.

Arlie Hochschild (2012) u jednom od svojih djela navodi da u društvu postoje određena očekivanja o tome kako bi se svaka majka uistinu trebala ponašati. Od žena se očekuje da postanu supruge i majke te da ujedno vode brigu o kućanstvu, što su iznimno tradicionalne

obiteljske uloge. Iskustvo roditeljstva za žene je najvažnije iskustvo, a dobar odgoj je onaj u kojem majka posveti svo svoje vrijeme djeci (Hochschild, 2012).

Međutim, u 20. stoljeću majke se počinju oslobađati svojih tradicionalnih uloga i društvo odobrava njihovu odluku da se zaposle i rade plaćeni posao izvan kuće, a da njihova djece to vrijeme provode u vrtiću. Iako se činjenica da su žene sve prisutnije na tržištu rada općenito prihvaća, ipak je većina kućanskih poslova i poslova koji uključuju brigu o djeci ostala njihova odgovornost (Crompton, 2007).

3.4. Sukob između majčinske i poslovne uloge

Obitelj i rad za pojedince su najvažnije odrednice identiteta, budući da u svakoj od njih preuzima niz različitih uloga koje ga definiraju kao osobu. Iako višestruke uloge za pojedinca mogu predstavljati izvor zadovoljstva i sreće, često je izražen i međusoban sukob između različitih uloga. Raniji su pristupi te dvije sfere čovjekova života promatrali kao zasebne i međusobno nezavisne, ali je danas jasno da se oni međusobno prožimaju i određuju (Čudina-Obradović i Obradović, 2000). Suvremeni pristupi ukazuju na razliku između četiri oblika međusobnog utjecanja obitelji i posla: povoljan i nepovoljan utjecaj rada izvan kuće na obitelj te povoljan i nepovoljan utjecaj obitelji na plaćeni rad izvan kuće (Grzywacz i Marks, 2000, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2000). Svi ti složeni utjecaji, njihove značajke i posljedice proučavaju se u okviru modela odnosa koji se naziva radno-obiteljsko sučelje.

Čudina-Obradović i Obradović (2000) sukob rad – obitelj definiraju kao sukob obiteljske i radne uloge koji nastaje kad zahtjevi jedne uloge ometaju ispunjenje zahtjeva druge uloge. Dovodi do nemogućnosti usklađivanja posla i obitelji, zbog čega je značajan izvor stresa kod zaposlenih žena. Nadalje, sukob radne i obiteljske uloge može biti i izvor rizika za kvalitetno obavljanje radne uloge, održavanje kvalitetnih i stabilnih partnerskih odnosa i kvalitete braka, kao i kvalitetnog odnosa roditelj – dijete (Janković, Laklija i Berc, 2012).

Hrvatska su istraživanja, poput onog Ordena i Bradburna (1969, prema Vuković, 2016), pokazala da je ženina zaposlenost izvan kuće nerijetko povezana sa manjkom zadovoljstva u bračnoj zajednici, smanjenom kvalitetom braka i većom bračnom nestabilnošću, a autori također ističu da je ovaj fenomen zastupljeniji u brakovima gdje žena radi zbog poboljšanja obiteljske financijske situacije, a ne kako bi ostvarila vlastitu karijeru. Razlog tomu bila je ženina odsutnost od kuće, odnosno smanjena mogućnost brige za djecu, što je prethodno bila njezina jedina uloga. Dakle, posljedice neravnotežne podjele rada snose u prvom redu žene,

ali i muškarci u narušenoj kvaliteti braka i obiteljskog života (Topolčić, 2001, prema Vuković, 2016.)

3.5. Slobodno vrijeme zaposlenih majki

Slobodno vrijeme obitelji je vrijeme koje članovi obitelji provode zajedno i sudjeluju u određenim slobodnim aktivnostima i na taj način razvijaju međusobno povjerenje i obiteljsku povezanost. Iako je slobodno vrijeme uglavnom usmjereno na opuštanje članova obitelji, roditelji nerijetko planiraju i organiziraju aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Pokazalo se da majke u odnosu na očeve provode više vremena u različitim aktivnostima s djecom te da su, za razliku od očeva, nezadovoljnije zastupljenošću određenih vrsta aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji te razinom obiteljske povezanosti (Berc i Blažeka Kokorić, 2012). Nadalje, autori navode da su obitelji s malom djecom često opterećene većom razinom obiteljskog stresa, pojačanom usmjerenošću na brigu i skrb o djeci, izraženijim sukobom radne i obiteljske uloge, kao i većom potrebom za emocionalnom potporom partnera te uže i šire obitelji (Berc i Blažeka Kokorić, 2012).

Također, istraživanja su pokazala da i žene i muškarci općenito troše jednako vremena na slobodne aktivnosti, ali da postoje određene razlike u samoj vrsti aktivnosti kojima se oni bave. Drugim riječima, žene često slobodno vrijeme provode u brizi o djeci ili obavljajući kućanske poslove, a u manjoj mjeri provode na način da se posvete same sebi, partneru ili prijateljima. Međutim, utvrđeno je da zaposlene majke to vrijeme, iako nije uistinu slobodno, ipak doživljavaju pozitivno. Obiteljsko slobodno vrijeme se s jedne strane smatra izvorom zadovoljstva i opuštanja, dok s druge strane može roditeljima proizvesti više stresa i frustracija nego inače (Offer, 2016).

4. Istraživačka pitanja

U skladu s postavljenim ciljevima i svrhom istraživanja, ustanovljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Opisati načine na koje zaposlene majke usklađuju poslovne i obiteljske obaveze.
2. Opisati osobni doživljaj vlastitog (fizičkog i psihičkog) zdravlja zaposlenih majki.
3. Saznati kako zaposlene majke percipiraju i doživljavaju vlastiti položaj i uloge unutar obitelji.
4. Utvrditi kako zaposlene majke definiraju slobodno vrijeme i opisati na koji ga način provode.

5. Metodologija

Kako bi se dobili temeljiti i valjani odgovori na postavljena istraživačka pitanja, odnosno, kako bi se prikupili relevantni istraživački podatci, u istraživanju je korištena kvalitativna metodologija.

Korištena je metoda polustrukturiranog intervjua koja se zasniva na unaprijed osmišljenim pitanjima povezanim u smislene teme, odnosno protokolu. Ovisno o tijeku razgovora i samom sugovorniku, moguća je fleksibilnost pitanja (manje tematsko udaljavanje od postavljenih pitanja). Budući da je temeljni cilj istraživanja bio prikupiti informacije o stavovima i mišljenjima zaposlenih majki, intervju je, kao kvalitativna metoda istraživanja, u potpunosti pogodan za prikupljanje informacija u istraživanju. Uključuje otvorena pitanja usmjerena na dublje ulaženje u temu, a temeljni je cilj opisati neposredna individualna iskustva sudionika.

Nakon izrade protokola koji sadrži određeni broj pitanja podijeljenih u tematske kategorije, odabran je uzorak od pet sugovornica. Sugovornice su zaposlene majke sa zaposlenim partnerima, u dobi od 35 – 50 godina. Tri sugovornice imaju djecu u dobi od 1 do 10 godina, dok su djeca preostale dvije (ujedno i najstarije) sugovornice punoljetna. Budući da je riječ o veoma specifičnoj i intimnoj temi istraživanja, problem je predstavljao pronalazak zaposlenih majki koje su spremne otvoreno govoriti o sebi i svojim iskustvima. Iz tog je razloga uzorak bio prigodan, budući da su naposljetku dvije starije sugovornice bile spremne na sudjelovanje, ali su ujedno pridonijele veoma specifičnim iskustvima i pružile su poseban pogled na istraživanu temu. Od pet provedenih intervjua, dva su bila telefonska i to prvenstveno

zato što su sugovornice bile prezaposlene i bilo je teško dogovoriti termin za razgovor koji bi im odgovarao. U tim je intervjuima važnu ulogu imao faktor osobnog nepoznavanja istraživačice koji je već unaprijed dosta odredio same odgovore sugovornica, odnosno, one su dale dosta štire i kratke odgovore na postavljena pitanja.

U samom istraživačkom procesu naglasak je stavljen na zaštitu privatnosti i prava sudionika, koja je na samom početku osigurana njihovim obaviještenim i dobrovoljnim pristankom na sudjelovanje u istraživanju. Sudionice su pobliže upoznate sa samom temom istraživanja, kao i njihovom ulogom u njemu te je naglašeno da imaju potpuno pravo u bilo kojem trenutku odustati od sudjelovanja ili odbiti odgovoriti na određeno pitanje. Također, zagarantirana je potpuna anonimnost i korištenje podataka isključivo za potrebe rada. Prilikom analize dobivenih podataka korištene su oznake umjesto osobnih imena sugovornica.

6. Rezultati istraživanja i rasprava

Kroz analizu dobivenih podataka stekao se dublji uvid u iskustva zaposlenih majki koje se svakodnevno nose sa velikim brojem različitih obaveza vezanih uz njihove mnogobrojne uloge. Dvije temeljne sfere unutar kojih žene djeluju su privatna, odnosno ona obiteljska, i poslovna. Svaku od njih karakterizira niz različitih zahtjeva i svaka traži određenu dozu posvećenosti i požrtvovanosti. Budući da zaposlene majke imaju specifične dužnosti u različitim područjima njihovog života, sama analiza dobivenih istraživačkih rezultata podijeljena je u nekoliko različitih kategorija.

6.1. Uloga majke i supruge – slobodno vrijeme

Roditeljska je uloga središnja uloga velikog broja žena i svakim se danom povećava broj očekivanja i zahtjeva za koje se podrazumijeva da bi ih svaka žena trebala redovno i kvalitetno izvršavati. Tako i Hochschild (2012) navodi da postoje određena društvena očekivanja o tome kako se majke trebaju ponašati te se tradicionalno smatra da je iskustvo roditeljstva za žene najvažnije. Definitivno u obzir treba uzeti da je obitelj važna odrednica identiteta svakog pojedinca i da svaka majka unutar nje preuzima mnoštvo različitih uloga, ali i obaveza (Čudina-Obradović i Obradović, 2000).

Sugovornice u svojim odgovorima na pitanje o majčinskim obavezama navode niz različitih poslova koji se najvećim dijelom odnose na brigu o samom kućanstvu, točnije na kućanske poslove i nabavku namirnica, ali i na brigu o djeci i njihovim školskim aktivnostima. U mnoštvu tih raznih obaveza, jedna je sugovornica također navela da majčinstvo iziskuje velika odricanja.

...naravno, od zaposlene majke s djecom se zaista očekuju velika odricanja, posebna odricanja majke prema djeci (...). Ako nemaš tako neku veliku podršku od supruga koji je zaposlen i koji puno troši vremena za svoje poslovne obaveze, znači onda preuzimaš ti i taj dio i nabavke i kuhanja standardno, održavanja, održavanja kuće, peglanja standardno, ako ulazim u širinu tih kućanskih obaveza do, ovaj, što onda uključuje i razne bolesti, ta mala djeca su ti boležljiva, znači angažiran si oko toga. A onda ako si zaposlen, onda dolazi isto priprema za posao, zavisi koji posao obavljaš, znači, da li je manje ili više stresan. (S_3)

Obiteljske su obaveze brojne, međutim, sve sugovornice smatraju da one ne bi trebale biti isključivo posao majke u kojem partneri ne sudjeluju.

...pa, nije, u današnje vrijeme zaista i muškarci pomažu. Meni moj suprug pomogne. Velika mi pomoć bude kada opere suđe, kada razgrne robu i stvarno pospremi po stanu. I on sam smatra, što mi je drago, da nije to sve samo moj posao. Opet kad pogledam, ne znam koji posao bi mogla ne obaviti tijekom dana pa da imam više vremena, mislim, uključuju ti poslovi da žena treba raditi, ali zasigurno ne treba sve sama, mogu i muškarci pomoći. (S_4)

...pa nisu, po mom mišljenju nisu to isključivo obaveze majke, sve obaveze u domaćinstvu trebaju biti raspodijeljene jednako sa suprugom. (S_2)

Na pitanje o tome smatraju li da njihova uloga unutar obitelji, prvenstveno ona majčinska, uključuje obaveze koje spadaju pod neplaćeni posao, veći broj sugovornica odgovara da je to nešto što je prirodno, što je samorazumljivo i nikako to ne smatraju drugim (neplaćenim) poslom. Samo je jedna sugovornica navela da je to za nju definitivno neka vrsta drugog posla, velika odgovornost i obaveza.

...ne, to ne. Ja sam takva osoba da to meni nije tako, znači mislim da to trebam sve napraviti i to ono svim srcem želim obaviti. (S_1)

...ne, ne, nisam gledala kao obvezu, jednostavno je to nešto prirodno, sebe tu ne gledaš i ne misliš da je to posao, nego sebe vidiš u tom. (S_3)

To je sigurno neplaćeni posao, jer nekako, pa ne znam baš, evo maloprije smo govorili i neke stvari i nisu možda strogo moja dužnost ali je i posao. Odgovornost, pod broj jedan. To je nešto što trebam, plus što je moja odgovornost, znači nešto što moram, nitko me ne pita i baš kao posao i po noći i po danu. (S_4)

U svakom slučaju me često iscrpljuje čak i više nego primarni posao, ali na takvo nešto se obavezujemo kad postajemo roditelji, barem dok djeca ne odrastu. (S_5)

Sugovornice također navode da postoji razlika između obaveza koje obavljaju radnim danima i obaveza koje obavljaju vikendom, najvećim dijelom zbog toga što je vikend često mnogo opušteniji pa se i poslovi opuštenije obavljaju, a i veći i zahtjevniji poslovi se ostavljaju za one neradne dane koji podrazumijevaju više slobodnog vremena.

Pa, bilo je uvijek razlike. Znači, vikend je uvijek ležerniji, uvijek je više prostora za nešto malo, kako bi rekla, opuštenije, druženje, izlet neki ili shopping ili tako nešto u odnosu na tjedan koji je imao ritam posao, kuhanje, vožnja djece na neke aktivnosti, zbor, strani jezik, povratak kući, pripremanje za sutra, ono je l'. Znači drugačiji je tempo i drugačije su vrste poslova koje se obavljaju tijekom tjedna i vikenda. (S_1)

Ponekad postoji razlika zato što kroz radni tjedan, kroz radne dane ne mogu sve stići s obzirom na obaveze dodatne koje imam, studiranje, pa ostavim vikendom generalnije pospremanje po stanu i dodatne sitne poslove. (S_2)

Offer (2016) navodi da žene često svoje slobodno vrijeme kombiniraju sa aktivnostima koje su vezane uz brigu o djeci ili kućanstvu, što znači da ono i nije uistinu slobodno, ali ga one ipak doživljavaju pozitivno. U skladu s tim, zanimljivo je spomenuti da su sve sugovornice navele da većinu svog slobodnog vremena provode upravo sa svojom obitelji, a ponajviše djecom koja su im na prvom mjestu. Općenito govoreći, imaju malo slobodnog vremena budući da pored poslovnih obaveza obavljaju one obiteljske, ali se ipak maksimalno posvećuju svojim obiteljima, često stavljajući vlastite potrebe na posljednje mjesto.

Pa nama je on prvo dijete pa smatram da provodimo baš, baš nekako gotovo pa sto posto svoga vremena s njim (...). Smatram da uopće nije zapostavljen što se tiče nas, ja čak navečer do njegovog spavanja, kako me ne bi grizla savjest, svo vrijeme njemu posvetim, da bi tek kasnije od 10 sati navečer ja radila do kasnih noćnih sati. (S_4)

Provodim svako svoje slobodno vrijeme, dakle nastojim ga provesti sa svojom djecom, ali ponekad mislim da je to premalo vremena s obzirom na sve obaveze koje imam. Sa svojom djecom nastojim, točnije sa starijom kćeri od 19 godina što više razgovarati, sa sinom od 11 godina također što više razgovora da vidim kako je proveo svoj dan, odvesti ga u kino, u šetnju, na večeru, djecu znamo odvesti na palačinke, a s djetetom koje imam u dobi od 7 godina nastojim provesti vrijeme u igri, društvenim igrama, nastojim da što manje igraju igre poput PlayStationa, znači, što više da igramo društvene igre, provodimo vrijeme u parku, u šetnji, dakle što više zajedničkog druženja. (S_2)

Zapravo svo vrijeme koje nisam na poslu provedem s djecom, ne izlazim često i kad to činim, družim se sa svojom obitelji. (S_5)

Slobodno vrijeme sugovornice općenito definiraju kao vrijeme koje mogu posvetiti sebi i kao vrijeme koje ne provode u obavljanju kućanskih poslova. Ističu da im ostane jako malo slobodnog vremena koje mogu posvetiti djeci i suprugu nakon što obave sve poslovne i obiteljske obaveze, ali ipak najmanje vremena imaju za sebe i uglavnom su one na posljednjem mjestu.

Pa za mene je to vrijeme u kojem nemam kućanskih poslova i kada ne moram ništa učiti (...). Za sebe imam najmanje slobodnog vremena, gotovo ništa. Sve, znači, svoje vrijeme, ako ga i imam slobodnog za sebe, onda ga provodim u učenju i pripremanju ispita, ali neke dodatne aktivnosti i bilo što drugo, tome se ne mogu posvetiti. (S_2)

Pa, a dobro, odvoji se. Ne puno, ne puno, s obzirom da sad treba uskladiti i koliko tog slobodnog vremena i oni imaju, djeca i suprug, da bi to opet zajedno proveli, je li. Znači, nekad ako preko tjedna imaju različite aktivnosti, pa je ne znam ponedjeljkom i četvrtkom kad ja dođem s posla i ručamo, one odu dva sata na strani jezik ili odu na ples ili što već, znači onda ostane možda navečer sat-dva da se malo podružimo uz tv. Znači, ne ostane puno od dana do

dana, ovisi o njihovim obavezama i meni, ali recimo ja sam svakako kod kuće, pa zavisi kad tko još može, prosjek dva sata ili manje. (S_1)

Pa nekako sam sina i obitelj stavila na prvo mjesto, pa uvijek kažem da taj svoj posao ostavljam za navečer. Prvo se zadovolje obiteljske obaveze pa tek onda ja radim u večernjim satima ono što moram obaviti, ako treba neću spavati cijelu noć nego ću odraditi šta trebam do jutra. Za mene ne ostane vremena, stavila sam sebe na zadnje mjesto i ponekad zaista budem toliko iscrpljena. Smatram da su i obiteljske i poslovne obaveze stvarno zadovoljene ali sam ja opet ta na koju dođe red na kraju. (S_4)

Nadalje, što se tiče uloge koju partneri sugovornica imaju unutar obitelji, odgovori su podijeljeni. Zanimljivo je navesti da su dvije starije sugovornice istaknule da su gotovo sve poslove preuzimale na sebe, budući da su njihovi partneri ili bili prezaposleni ili se jednostavno nisu miješali u odgoj i kućanske obaveze. S druge strane, preostale sugovornice, koje su ujedno i mlađe, navode da su im partneri od velike pomoći, kako pri obavljanju kućanskih poslova, tako i u odgajanju djece. Tu je prisutan element oslobađanja žena od njihovih tradicionalnih uloga (Crompton, 2007), kao i veći stupanj sudjelovanja muškaraca unutar obiteljske sfere.

Da, uglavnom manje, niti ja to očekujem, a i njegov je posao takav kakav je, tak' da, ne očekujem. Ali ne mogu osporiti recimo da u nekom dijelu sudjeluje. Koliko uhvati vremena, koliko, ovaj, ovisno o tome kako bi rekla koliko se vremena zajednički može provesti tijekom tjedna, navečer, i tako, sudjeluje. Puno manje nego ja ali sudjeluje. Mislim, i ženska su djeca pa mi imamo neke svoje i teme i rituale, mislim shopping s mamom je nekako normalniji nego s tatom, iako su i s tatom često znale sjesti u auto, recimo kad on ide poslovno autom u Osijek, onda ih ostavi u shopping centru da ga pričekaju. (S_1)

Moj suprug sudjeluje zajedno sa mnom u odgoju djece, svakodnevno se dogovaramo vezano za raspodjelu poslova, vezano za sina kojemu je potrebna pomoć u školi, s njim zajedno rješava domaću zadaću, mlađe dijete odvodi u vrtić, dovodi, tako da, dijelimo međusobno poslove, kako kućanske tako i u odgoju djece on zajedno sudjeluje sa mnom. (S_2)

Pa, ne, možda je to više karakterno, zato što sam ja nekako preuzimala a i dobra je stvar u tome što on nije nametao svoje, nego je možda mislio da ja to dobro radim, pa se nije previše petljao i utjecao na odgoj. (S_3)

Kako navode Čudina-Obradović i Obradović (2000), obitelj i rad dvije su životne sfere unutar kojih pojedinac preuzima različite uloge među kojima može doći do sukoba. On je najčešće izazvan međusobnim ometanjem zahtjeva navedenih sfera, što može biti značajan izvor stresa kod zaposlenih majki.

Sugovornice navode različite uzroke obiteljskih konflikata koji su najčešće uzrokovani stresom zbog posla i radnim vremenom i koji uzrokuju razne negativne osjećaje kod članova obitelji. Osim toga, sugovornice navode da se ponekad njihov posao i pozitivno odrazi na obitelj.

Moja se zaposlenost ponekad odražava stresno na moju obitelj, ovisno, s obzirom da radim u odgojno-obrazovnoj ustanovi, dogodi se ponekad neka stresna situacija... moja obitelj to sve prolazi zajedno sa mnom jer ja sve svoje probleme sa posla donesem sa sobom doma i podijelim, jednostavno, oni to i osjete, odrazi se, odrazi se na moju obitelj. Nadodala bih još ipak da se moja zaposlenost ponekad odrazi i pozitivno na moju obitelj ukoliko su se dogodile neke situacije na poslu koje su bile pozitivne, također to isto prenesem, prenesem pozitivnu energiju u kuću koja se onda i na njih dalje odrazi. Nije nikad bilo nekih situacija da je posao izazvao nekakve probleme i konflikte kod kuće. Međutim, znalo se dogoditi obrnuto, kada je stresno kod kuće, djeca su bolesna ili nešto, a ja odlazim na posao, moram biti iskrena da se to zna odraziti na moju kvalitetu rada. (S_2)

Obzirom da imam jako ružno radno vrijeme (noćne i ranojutarnje smjene), eventualni konflikti znaju proizaći iz mog umora, ali smatram da zaslužujem potpuno razumijevanje i pomoć od ostatka moje obitelji. (S_5)

Zaista je, svaki put kada sam u nekoj žurbi zbog posla, osjetim da se to odrazi na njega (sina). Na primjer, moram ispraviti testove, a on je navikao da je cijelo popodne s nama i da smo tu i ako ja u tom trenutku osjetim neku nervozu, da neću stići ili nešto, svaki put osjetim da je on odmah postao čangrizav. Nije mi takav posao da ja odem na posao i odradim sve, nažalost, kao profesor uvijek svoj posao nosim kući i tu nastaje problem. Ne mogu fizički izdržati da svaki put posao ostavljam za večernje sate kako bi se posvetila njemu. Zaista dođe do konflikta između nas dvoje, on traži jako puno vremena da mu se posveti, sreća pa ga suprug zaista zaokupi, odvede kod bake i djeda i slično. Naravno, to je i njegova dužnost, ako je zajedničko dijete zajednička je i obaveza. (S_4)

6.2. Podjela poslova unutar kuće

Uloga majke i supruge nerijetko se veže uz obavljanje kućanskih poslova koji čine skupinu u koju spadaju i poslovi vezani uz samu djecu. Tradicionalno je uvriježeno mišljenje da je temeljna uloga majke u obitelji upravo briga o kućanstvu i djeci, dok je očeva uloga više hraniteljska i vezana je uz plaćeni posao (Hochschild, 2012).

Sugovornice navode da u njihovim kućanstvima ne postoji stroga podjela poslova, ali određena podjela među članovima obitelji postoji, odnosno, one nisu te koje sve same obavljaju. Zanimljivo je ponovno istaknuti specifične odgovore dvije starije sugovornice, koji odskaču od odgovora onih mlađih. One navode da su najvećim dijelom sve odgovornosti oko djece i kućanstva preuzimale na sebe, dok mlađe sugovornice ističu pomoć partnera koja im je od iznimne važnosti.

Pa velim, znači ono, isto zavisi kako ti druga strana ima obaveze. Ako ti je druga strana, konkretno kod mene, ovaj, imala fiksno radno vrijeme i onda je još izvan tog fiksnog radnog vremena dodatnih obaveza pošto je tad radio na televiziji, znaš, onda su uvijek bile neke intervencije, odlasci na teren. Zavisi o specifičnosti tog posla, onda sam ja razumijevala tu drugu stranu i preuzimala, iako je bilo i s njegove strane uskakanja, ali sam ja uglavnom glavni dio obavljala. (S_3)

Pa evo skoro pa svaki dan imamo iste vrste poslova: pranje suđa, rasporemanje po dnevnoj sobi, spavaćoj sobi i ostalo, svaki se dan obavlja nešto takvo. Kažem, zaista, možda da mi suprug najmanje pomogne oko kupaonice ali se u ostale poslove stvarno uključuje. Najviše to opet nekako ja, ali kad zagužva, ma čak i kad ne zagužva, on će uskočiti i to me obraduje. Nekad upravo zbog te njegove pomoći dobijemo dodatnih sat, dva vremena koji su slobodni za nešto drugo, a ne bi bili da on nije uskočio. (S_4)

Također, sugovornice navode da često potroše mnogo (slobodnog) vremena na obavljanje kućanskih poslova, ali i da određene poslove ostavljaju isključivo za vikend.

Pa nemamo neku striktnu vremensku podjelu, znači nekako ja i on često znamo reći da se ujutro rano motori upale, a navečer se kasno ugase (smijeh). Cijeli se dan nešto obavlja, najčešće ako smo popodne u stanu onda i radimo po stanu, ujutro na poslu i uvijek nešto radimo. Recimo evo, već peremo po jeftinoj struji pa se onda čeka baš to vrijeme u danu

(smijeh)(...)... vikendi zaista i jesu radni, nažalost rijetko kada služe za uživanje... Nekad evo, iskreno ni sama kao majka jednog djeteta ne razlikujem dane, nekada se pogubim, ista mi dođe subota kao ponedjeljak, ali recimo nešto strože se razlikuje nedjelja, tad ne radimo puno i služi više kao obiteljski dan, obiteljski ručak, druženje. (S_4)

...neke poslove radim generalnije vikendom, generalnije i detaljnije čišćenje stana, a kroz tjedan opet moram naravno obavljati poslove koji su obavezni, kuhati djeci, peglati, 'ajmo reći neke stvari ostavim za vikend koje mi zahtijevaju više vremena i rada... potrošim dosta vremena, mi smo peteročlana obitelj koja zahtijeva dosta vremena kako bi sve bilo u redu, da bi sve funkcioniralo kako treba... dosta potrošim vremena na kućanske poslove, ne mogu baš točno vremenski odrediti ali potrošim onoliko koliko je potrebno da sve to detaljno sredim. (S_2)

6.3. Radna sfera – psihičko i fizičko zdravlje

Relja (2009) navodi kako se danas od žena očekuje sve više angažmana na svim razinama i u svim sektorima rada. Rade neprekidno, bez pauza za odgoj i brigu o djeci i drugim ukućanima. Opterećene su različitim obavezama kod kuće, zbog čega se često događa da ne mogu istovremeno ostvariti i svoju obiteljsku i profesionalnu ulogu na zadovoljavajući način (Relja, 2009).

Početno pitanje koje je postavljeno sugovornicama bilo je pitanje o osjećajima koje im donosi njihov posao. Očekivano, posao im donosi niz pozitivnih osjećaja kao što su užitak i zadovoljstvo, ali prevladavaju oni negativni, stres, umor i iscrpljenost.

Ja volim svoj posao koji radim, on je zaista u današnje vrijeme veoma stresan, sve stresniji i stresniji, pogotovo zbog situacija... povećava se iz godine u godinu broj djece s teškoćama u razvoju, broj djece u skupinama i zaista je posao zahtjevan i težak. Zadovoljna sam s tim poslom, ne mogu reći da mi ponekad novac, odnosno plaća nije motivacija. (S_2)

Često bi se dogodilo da dođem kući skroz pod dojmom posla od tog dana. Znači, katastrofa vrijeme na poslu koje onda utječe na moj cijeli dan kad dođem doma, na obitelj. Kad dođem, ajmo reći, sretna s posla, onda to pozitivno utječe na njih, ali se dogodi da dođem naživcirana ili ljuta pa to naravno opet negativno na njih utječe, jer se ne mogu odmah kada

dođem doma prebaciti i to baš djeluje i na mene i na njih. Mogu reći da u školu nikada ne donosim raspoloženje i probleme od doma, a doma uvijek donosim probleme iz škole. (S_4)

To ti je ono znači, ako je bilo stresno na poslu onda to neminovno moraš nosit' sa sobom doma, i sad mi je žao nekih situacija kad sam taj dio nesvjesno, znači taj stres, možda se i prema djeci odrazilo, ili su bili nemirni ili zločesti pa se istreseš, odmah bi mi smetalo pa bi reagirala, ono, kuhačom (smijeh)... šalim se, naravno... zavisi i to od karaktera, ja sam malo temperamentnija pa bi mi odmah zasmetalo. Znači, zavisi jako od posla, ako ti je stresno, ne možeš se odmah isključiti i taj dio nosiš naravno doma i taj se dio odrazi zaista na obitelj, djecu i supruga. (S_3)

Budući da su sugovornice istaknule da su njihovi poslovi iznimno stresni, bilo je važno ispitati kako se uopće nose sa stresom i predstavlja li im dolazak doma nakon posla neku vrstu dodatnog stresa ili pak odmor.

Da, zavisi od mog mentalnog, ne mogu se odmah isključit', kad dođeš doma zaista ti treba jedan period da se prebaciš, meni je trebalo da taj svoj dio poslovi maknem, nije mi samo klik i doma sam, a posao je iza mene. Ja sam takva osoba koju je poslije posla još držalo to, pogotovo ako je bilo tih nekih stresnih situacija, a nekad ak' je bilo sve u redu, onda si sretan i ništa ti ne smeta i sve rješavaš puno jednostavnije i lakše... (S_3)

Volim porazgovarati, sad je pitanje jedino koliko mogu s djecom o tome, ali nekad im mogu reći da sam imala loš dan, tipa danas smo u firmi imali neki problem pa sam uzrujana i to. Ovaj, više sam tip koji bi voljela podijeliti to s nekim ako mogu, ali naravno ne možeš uvijek, ne možeš sad opteretiti obitelj s nekim detaljima iz te situacije koja je bila stresna na poslu ili nešto. (S_1)

Sigurno se bolje osjećam kad dođem iz te, kako bi rekla, poslovne zone kući, ali nije to način da ću ja sada kući odmarati. Nije skroz opušteno, ako znam da me čekaju neki poslovi obaviti ću ih kući s manje stresa i nekad nisam ni svjesna iskreno da ih obavljam, znači radim, radim, naravno postoje i dani kad se odmoriš kad dođeš s posla, ali dodatan ti je stres recimo kad se pojave neki neplanirani poslovi kad dođeš doma (...) Pa evo kada je riječ o suprugu, ja njemu volim sve to izbaciti iz sebe i osjećam da mi je lakše. Nekada budem ljuta (smijeh) jer on ne reagira kako treba, ali bude mi barem malo lakše, tako da, tu ne mogu zadržati, bude previše

toga da bi ja to zadržala za sebe, imam osjećaj da bi puknula, pa barem ajde djelomično bude lakše kad podijelim, s prijateljicom, s njim i slično, ne zadržavam za sebe iako naravno uvijek postoje situacije kada ćeš nešto nekada i zadržati, neću sad odmah trčati nekome pričati i jadati se, šutiš i istrpiš, sam riješiš nešto. (S_4)

Na pitanje o tome idu li na posao kada su bolesne sugovornice odgovaraju veoma slično i zaključuju da najčešće idu budući da im to ne predstavlja preveliku prepreku pri obavljanju posla te da definitivno imaju prevelik broj obaveza koje iziskuju apsolutnu posvećenost.

Pa nemam vremena za biti bolesna, nemam vremena biti bolesna (smijeh), jer, ne znam onako, mogu se sad našaliti recimo kad sam rodila, zezali su me da ću se napokon malo odmoriti. Ali nije to odmor (smijeh), i kad si bolestan, imaš obaveze koje moraš odraditi. Nije to ono, prehladena sam i sad će meni biti da ja mogu ležati pet sati u komadu i pijuckati čaj, nije, nije, ne izgleda mi tako nikakva virozica (smijeh), na nogama je prebrodim, u hod. (S_4)

...pa srećom nisam baš nešto imala takvih situacija da sam jako bolesna, ali sa prehladom, ili s nečim što se može malo zakamuflirati, to svakako. Nikada nisam bila na bolovanju osim na porodiljnom ili nedavno kada sam prvi put imala upalu pluća. To je s jedne strane dobro jer sam zdrava, znači kad moraš na bolovanje onda baš moraš, a ove situacije kad ti možeš i sa nekim bolovima u leđima ili sa prehladom i malom temperaturicom. Išla sam uvijek tako na posao, eventualno bi se jedan dan uzeo i čak sam toliko bila istrenirana u tome da sam se obično razboljevala dan prije vikenda pa bi u ponedjeljak bila kao nova. (S_1)

Ono što je važno istaknuti je i to da sugovornice navode da nerijetko obavljaju različite poslove kod kuće čak i onda kada su prehladene ili bolesne, a partneri im pomognu s vremena na vrijeme.

Pa ako fizički ne mogu, ako sam fizički zaista nemoćna, onda ostajem u krevetu, ako imam temperaturu ili ne mogu ustati onda sam u krevetu. Ako mogu ustati, onda ću još neke sitne stvari po kući obaviti, možda nešto uhvatiti pa popeglati ili tako neke kućanske poslove sigurno hoću još obaviti. (S_1)

Pa odlazim ponekad na posao kada sam bolesna, lakše bolesna, zato što mi to predstavlja problem, financijski problem ako uzimam bolovanje, da mi skida sa plaće, znači

smanjuju se moji financijski prihodi. Što se tiče mog supruga, on mi tada pomaže još i više nego inače. (S_2)

Pa, od nekih banalnih, mislim banalnih, prehlada, viroza, gripa... ako stvarno ne bi mogla, s temperaturom ili nešto slično onda i ne bi, ali uglavnom sam odrađivala i u takvom stanju... jako rijetka bolovanja. Pa naravno, on (suprug) ti neminovno mora taj dio odraditi, ono najbitnije, ali ništa previše, znaš ono, ako nešto treba odraditi s djecom, dio se preuzme ili se dio prebaci na baku, djeda, ili koga već, pa bi se uskočilo. Uglavnom bi, ukratko, sve ostajalo do mog oporavka (smijeh). Ja sam žena zmaj, ispada da sam žena zmaj (smijeh) (S_3)

6.4. Zaključna razmatranja

Kroz analizu dobivenih rezultata istraživanja može se zaključiti da sugovornice i obiteljsku i poslovnu sferu u svojim životima smatraju iznimno važnima i podjednako zahtjevnima i stresnima. Ipak, većinu svog vremena odvajaju za obitelj i brigu o djeci i kućanstvu te se tim dijelovima maksimalno posvećuju, često stavljajući sebe, svoje potrebe, želje i obaveze na posljednje mjesto.

Sugovornice smatraju da obiteljske dužnosti trebaju biti odgovornost oba roditelja podjednako te da treba postojati međusobna podjela i dogovor. Međutim, tu je vidljiva razlika između dvije starije sugovornice i preostale tri: starije su sugovornice, iako smatraju da nisu sve dužnosti njihova obaveza, više-manje sve poslove unutar kućanstva preuzimale na sebe, a njihovi su im partneri to prepuštali. S druge strane, kod mlađih je sugovornica ipak vidljiva veća potreba za partnerovom pomoći. One tu pomoć i dobivaju budući da se svakodnevno dogovaraju i dijele odgovornosti među sobom, što im je, kako navode, od iznimnog značaja i velike pomoći. Svoje roditeljske, odnosno majčinske poslove smatraju nečim što je prirodno i samo po sebi razumljivo.

Dobiveni rezultati istraživanja ukazuju na to da je dan sugovornica maksimalno ispunjen budući da upravljaju dvjema sferama, što dovodi do toga da imaju jako malo ili nimalo slobodnog vremena. Drugim riječima, svoje slobodno vrijeme vežu uz obitelj i provođenje vremena sa djecom i partnerom, dok s druge strane nemaju mnogo vremena koje mogu posvetiti sebi. Ponekad teško usklađuju razne obaveze i zahtjeve pa dolazi do konflikata i stresnih situacija kod kuće. Zanimljivo je istaknuti da je jedna sugovornica istaknula da jako često donosi posao i stres uzrokovan poslom doma, ali nikada probleme od kuće ne donosi na posao.

Općenito govoreći, može se zaključiti da se sugovornice kao zaposlene majke nalaze u teškoj poziciji u kojoj moraju upravljati područjima koja su iznimno specifična sama po sebi i zahtijevaju mnogo vremena i posvećenosti.

7. Zaključak

Temeljni je cilj provedenog istraživanja bio dubinski ispitati izravna iskustva zaposlenih majki vezana uz usklađivanje poslovnih i obiteljskih obaveza. Poslovna i privatna sfera njihovog života neupitno se međusobno preklapaju te svaka od njih obuhvaća niz različitih zahtjeva i dužnosti koje traže maksimalnu posvećenost i odgovornost. Fokus istraživanja postavljen je na žene, njihove uloge i obaveze na području obitelji i posla, slobodno vrijeme te psihičko i fizičko zdravlje.

Rezultati kvalitativnog istraživanja pokazali su da sugovornice i posao i obitelj smatraju važnima, ali im je njihova obitelj definitivno na prvom mjestu i do sukoba dolazi samo u slučaju kada joj se ne mogu potpuno posvetiti zbog posla. Budući da svakodnevno balansiraju dužnosti na poslu i kod kuće, na kraju dana im ne ostane mnogo vremena koje mogu posvetiti svojoj djeci i suprugu, a još manje vremena imaju za sebe. Ponekad teško usklađuju obaveze, odnosno, posao i stres donose doma pa dolazi do obiteljskih konflikata i negativnih osjećaja među ukućanima. Iako sugovornice navode da bi obiteljske dužnosti trebale biti odgovornost oba roditelja podjednako, ipak jedan dio njih sve obaveze preuzima na sebe, dok se partneri gotovo pa nikako ne miješaju. Zanimljivo je spomenuti vidljivu razliku između starijih sugovornica i onih mlađih – starije sugovornice nisu dobivale veliku podršku i pomoć od partnera, s tim da je nisu ni očekivale, dok mlađe sugovornice imaju potpunu podršku i partneri im mnogo pomažu oko obavljanja kućanskih poslova i oko odgoja i brige o djeci. U ovom je dijelu vidljiv odmak žena od njihovih tradicionalnih uloga i društvenih očekivanja budući da više nisu one te koje isključivo preuzimaju svu brigu o kućanstvu i djeci.

Ipak, naposljetku se može zaključiti da su današnja moderna društva zadržala brojna tradicionalna načela pa se još uvijek smatra da je uloga majke ženina najvažnija uloga. Štoviše, većina sugovornica na majčinstvo gleda kao na nešto što je samorazumljivo i prirodno, nešto što uključuje zahtjeve i dužnosti koje one moraju obavljati. Usprkos velikoj količini stresa s kojom se susreću svakodnevno, one i dalje uglavnom uspješno uspijevaju izbalansirati sve svoje poslove i nositi se s konfliktima u obitelji i na poslu.

8. Prilozi

8.1. Suglasnost o sudjelovanju u istraživanju za potrebe završnog rada

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju u sklopu završnog rada

Sugovornica: _____

Istraživačica: _____

1. Pristajem sudjelovati u istraživanju. Obaviještena sam o pojedinostima istraživanja i o njima posjedujem odgovarajuće pisane informacije.
2. Ovlašćujem istraživačicu da koristi podatke dobivene putem intervjua.
3. Potvrđujem da:
 - a) Razumijem da je moje sudjelovanje dobrovoljno i da se mogu povući u bilo koje vrijeme bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.
 - b) Podaci intervjua bit će korišteni isključivo u svrhu ovog istraživanja.
 - c) Povjerljivost podataka zajamčena mi je prema etičkim pravilima znanstvenog rada.
 - d) Obaviješten/a sam da će intervju biti sniman diktafonom i transkribiran.
 - e) Razumijem da nijedan dio razgovora koji će biti korišten za publikacije neće sadržavati podatke koji bi mogli ukazivati na moj identitet.
 - f) Razumijem da će podaci iz razgovora (transkripti i audio snimke) biti sigurno pohranjeni na primjeren način.

Potpis: _____

(Sugovornica)

Potpis: _____

(Istraživačica)

Mjesto i datum: _____

8.2. Kodna tablica

ANALITIČKI	TEMATSKI
ULOGA MAJKE I SUPRUGE	
1. Obiteljske obaveze	<ul style="list-style-type: none"> • raznoliki poslovi • podjela odgovornosti • neplaćeni posao • razlika između radnih dana i vikenda
2. Odnos sa djecom	<ul style="list-style-type: none"> • provođenje slobodnog vremena sa djecom • zajedničke aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - druženje - šetnje - igra - park
3. Odnos sa suprugom	<ul style="list-style-type: none"> • sudjelovanje u odgoju: <ul style="list-style-type: none"> - igra - razgovor - pomoć pri školskim obavezama • manjak zajedničkog vremena i aktivnosti
4. Posao-obitelj	<ul style="list-style-type: none"> • međuobiteljski konflikti <ul style="list-style-type: none"> - radno vrijeme - donošenje posla i stresa doma - negativni osjećaji
PODJELA POSLOVA UNUTAR KUĆE	
1. Pomoć pri obavljanju	<ul style="list-style-type: none"> • podjela među ukućanima • (ne)zadovoljstvo podjelom

2. Uloga supruga	<ul style="list-style-type: none"> • minimalno sudjelovanje supruga – žena u glavnoj ulozi • suprug kao oslonac
3. Vrijeme obavljanja	<ul style="list-style-type: none"> • svakodnevni poslovi radnim danima • radni vikend – zahtjevniji poslovi
RADNA SFERA	
1. Osjećaji vezani uz posao	<ul style="list-style-type: none"> • iscrpljenost • stres • užitek • zadovoljstvo • financijska sigurnost
2. Vrijeme za obitelj	<ul style="list-style-type: none"> • maksimalna posvećenost djeci • manjak vremena za supruga
3. Slobodno vrijeme	<ul style="list-style-type: none"> • definicija slobodnog vremena <ul style="list-style-type: none"> - vrijeme bez kućanskih poslova - vrijeme bez učenja - vrijeme za posvećenost sebi • manjak vremena za sebe – žena na posljednjem mjestu
PSIHIČKO I FIZIČKO ZDRAVLJE	
1. Vrijeme za odmor	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatak vremena za opuštanje • (ne)mogućnost odmora do sljedećeg radnog dana
2. Nošenje sa stresom	<ul style="list-style-type: none"> • dolazak doma kao dodatan stres – neočekivani poslovi • razgovor s bližnjima • (ne)opterećivanje drugih
3. Posao i bolest	<ul style="list-style-type: none"> • odlazak na posao • suprugova pomoć kod kuće

8.3. Protokol za intervju

OBITELJ

Uloga majke i supruge

1. Kakve sve obaveze imate kao majka?
2. Jesu li te obaveze, prema Vašem mišljenju, isključivo posao majke?
3. Smatrate li te obaveze nekom vrstom drugog posla?
4. Postoji li razlika u Vašim obavezama s obzirom na radne dane i vikend?
5. Koliko vremena provodite sa svojom djecom? Što sve zajedno radite?
6. Je li Vaš suprug zaposlen?
7. Na koji način sudjeluje u odgoju Vaše djece?
8. Imate li vremena jedno za drugo i ako da, kako ga provodite?
9. Kako se Vaša zaposlenost odražava na Vašu obitelj? Je li bilo situacija u kojima je posao uzrokovao konflikte i probleme kod kuće (i obrnuto)?

Podjela poslova unutar kuće

1. Koji se sve poslovi obavljaju unutar Vaše kuće?
2. Pomaže li Vam tko u njihovom obavljanju i ako da, tko? Postoji li podjela poslova između članova kućanstva? Koliko vremena Vaš suprug potroši u obavljanju poslova?
3. Obavljate li ih radnim danima ili vikendom?
4. Koliko općenito vremena potrošite na njih?

POSAO

Radna sfera

1. Čime se bavite?
2. Koje Vam osjećaje donosi posao; predstavlja li vam stres, zadovoljstvo, obavljate li ga isključivo iz financijske potrebe?
3. Ostaje li Vam vremena koje možete posvetiti djeci i supruhu?
4. Pomaže li Vam i na koje načine, suprug s obavezama kod kuće kada ste na poslu? Što sve radi?
5. Nađete li se ikada u situaciji da se zbog posla ne možete u potpunosti posvetiti obitelji?

Slobodno vrijeme

1. Što je za Vas uopće slobodno vrijeme?
2. Koliko Vam ostane slobodnog vremena nakon što odradite radne i obiteljske obaveze?
3. Imate li slobodnog vremena samo za sebe? Kako ga najčešće provodite?
4. Postoji li nešto čemu biste se željeli posvetiti, a ne možete jer nemate vremena?

Psihičko i fizičko zdravlje

1. Kako se osjećate nakon posla?
2. Imate li dovoljno vremena za odmor na kraju dana?
3. Predstavlja li Vam dolazak doma odmor ili Vam donosi dodatan stres?
4. Kako se nosite sa stresom?
5. Odlazite li na posao kada ste bolesni?
6. Pomaže li Vam suprug sa obiteljskim obavezama, djecom i kućanskim poslovima kada ste bolesni?

8.4. Podatci o sugovornicama – deskriptivni kodovi

	DOB	ZANIMANJE	BROJ DJECE
Sugovornica 1 (S_1)	50 godina	Bankarski službenik	2
Sugovornica 2 (S_2)	35 godina	Odgojiteljica u predškolskoj ustanovi	3
Sugovornica 3 (S_3)	48 godina	Bankarski službenik	2
Sugovornica 4 (S_4)	36 godina	Profesorica hrvatskog jezika	1
Sugovornica 5 (S_5)	40 godina	Spremačica u noćnom klubu	2

8.5. Podatci o intervjuima

	DATUM ODRŽAVANJA INTERVJUA	MJESTO ODRŽAVANJA INTERVJUA	VRIJEME TRAJANJA INTERVJUA
Sugovornica 1 (S_1)	3. 7. 2019.	Zadar	42 minute
Sugovornica 2 (S_2)	5. 7. 2019.	Zadar	20 minuta
Sugovornica 3 (S_3)	3.7. 2019.	Zadar	40 minuta
Sugovornica 4 (S_4)	15. 7. 2019.	Čapljina	50 minuta
Sugovornica 5 (S_5)	20. 7. 2019.	Čapljina	22 minute

9. Literatura

- Akrap, Anđelko i Čipin, Ivan (2011). "Usklađivanje poslovnoga i obiteljskoga života u Hrvatskoj: utjecaj na fertilitet", *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(1): 47-68.
- Berc, Gordana i Blažeka Kokorić, Slavica (2012). "Slobodno vrijeme obitelji kao čimbenik obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom", *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 20(2): 15-27.
- Crompton, Rosemary i Lewis, Suzan (2007). *Women, Men, Work and Family in Europe*. New York: Palgrave MacMillan.
- Damjanić, Zdenka (2014). "Komunikacijsko usklađivanje poslovnog i obiteljskog života; utjecaj na majčinstvo", *Media, culture and public relations*, 5(1): 30-46.
- Galić, Branka (2011). "Žene i rad u suvremenom društvu – značaj "orodnjenog" rada", *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 49(1): 25-48.
- Galić, Branka (2006). "Stigma ili poštovanje? Reproductivni status žena u Hrvatskoj i šire", *Revija za sociologiju*, 37(3-4): 149-164.
- Hochschild, Arlie (2012). *Second Shift: Working families and Revolution at home*. New York: Penguin Books
- Kerovec, Nada (2003). "(Ne)jednakost žena na tržištu rada", *Revija za socijalnu politiku*, 10(3): 263-282.
- Laklija, Maja i Berc, Gordana (2012). "Percepcija sukoba radne i obiteljske uloge u kontekstu nekih obilježja obitelji i posla", *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 20(1): 23-34.
- Leinert Novosel, Smiljana (2018). "Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj: žena i obitelj (1999. – 2016.)", *Politička misao: časopis za politologiju*, 55(1): 53-72.
- Obradović, Josip i Čudina-Obradović, Mira (2000). "Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje", *Revija za socijalnu politiku*, 7(2): 131-145.
- Offer, Shira (2016). "Free Time And emotional well-Being: do dual-earner mothers and Fathers differ?", *Gender and society*, 30(2): 213 –239.
- Relja, Renata, Galić, Branka i Despotović, Mirela (2009). "Položaj žena na tržištu rada grada Splita", *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 47(3): 217-239.
- Silva, Elizabeth (2003). *Good enough mothering: feminist perspective*. London: Routledge
- Simonyi, Agnes (2011). "Ravnoteža između posla i života te važnost ustanova za djecu", *Djeca u Europi : zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, 3(5): 24-25.
- Sočo, Mateja i Keresteš, Gordana (2011). "Roditeljsko ponašanje zaposlenih roditelja: povezanost s objektivnim obilježjima posla i subjektivnim doživljajem odnosa roditeljske i radne uloge", *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(3): 647-669.

Vuković, Tamara (2016). "Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi studenata Sveučilišta u Zadru", *Acta Iadertina*, 13(2): 189-208.